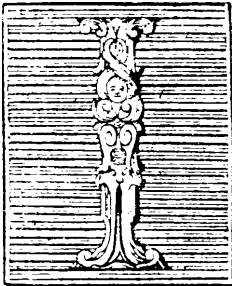

HADTÖRTÉNELMI IRODALOM.

805. *Der Feldzug von Ulm.* Irta: Krauss Alfréd vezérőrnagy. Wien 1902. Siedel és Sohn kiadása. XI + 594 lap. n. 8-rét. 32 melléklettel. Ára 20 kor.

A legtanulságosabb munkák egyike. Sokoldalúsága és rendkívüli érdekessége folytán nem katonának épp oly melegen ajánlható, mint a katonának. Nemcsak a hadieseményeket tárgyalja, hanem mellőzve az eddigi szokást, élénk tárja a háborút kitevő összes tényezők legbensőbb lényegét s bemutatja ezek szoros összefüggését és kihatását. Ehhez azért választotta e szerencsétlen kimenetelű hadjáratot, mivel — mint a hogy maga mondja — Napoleon, aki eddig legföljebb 45.000 főnyi kis hadsereget vezetett, most áll először egy 200.000 főn felüli hatalmas sereg élén; a háború első részében csata nélkül semmisíti meg a 70.000 emberből álló ellenséges hadsereget, a második részében pedig, az első nagy csatában Austerlitznél, teljesen összezúzza ellenfelét. Ez a csata az egyedüli, melyben egy nagyszabású ellentámadás sikerül, egyedüli, a hol a döntő diadalt az áttörés idézi elő. Ez a háború felette alkalmas annak kimutatására, hogy mily óriási hatással vannak egymásra: egyrészt a belső viszonyok, a hadsereg, külpolitika, másrészt az államfő, a külügyek és a hadsereg vezetője. Mindezeket sok helyen mesteri módon mutatja be bizonyos aktuális célzattal. Fölötte érdekessé teszi a munkát a számos okmányból vett idézés, az ezekhez fűzött elmefuttatás, okadatolás, tanulság és utalás a mai viszonyokra. *Nem az foglalkozott czélszerűen a hadtörténelemmel, ki emlékezetébe véste az események tömegét, hanem az, ki a mai viszonyokra nézve sok tanulságot szűrt le a maga számára.* A szerző előszavában azt mondja, hogy könyve a hadsereg és az állam iránti becsületos lelkesedésből fakadt; olvassák e szerencsétlen hadjárat

történetét mindkettőnek hasznára nemcsak a hadseregben, hanem minden más helyen is, a hol a hadsereg vereségéért felelősek. A «Történelmi előzmények» című első fejezetben élénk tárja a szerző az akkori európai politikai viszonyokat. Benne sok érdekes tételt találunk. Hiánya az akkori államalakulásokat feltüntető térkép. A II. fejezet a hatalmi eszközöket tárgyalja, vagyis: a belső viszonyokat, a pénzügyet s a hadsereget. A hadi iskola parancsnoka szólal meg, a mikor ezeket mondja: A vezérkar ismereteinek egyetemessége ma is föltétlen követelmény . . . föltétlenül szükséges, hogy a vezérkar mindenén uralkodjék s mindent áttekintsen, ami a hadseregre nézve szükséges. A vezérkarban specialistáknak lenni nem szabad . . . A háborúban az államfő mindenekelőtt hadvezér. Az állam sorsa egyedül a hadsereg sikerétől függ . . . Amannak tehát, ha nem Napoleon, csak egy tanácsadója és egy bizalmasa legyen: a vezérkari-főnök, a kinek kezén kell átmennie mindennek, vonatkozzanak ezek akár a hadseregre, akár a politikára. A hadügyminiszternek, a katonai iroda főnökének, a külügyminiszternek s egyéb funkcionáriusoknak otthon a helye! Igen jól sikerült az a rész, melyben összehasonlítja a francia és osztrák viszonyokat. Élesen bírálhatja nemcsak a züllött bürokratikus osztrák közigazgatást, a tehetségtelen, konok, czéhes diplomatiát, hanem a zilált pénzügyi viszonyokat és a hadügy szomorú állapotát és intézését. Keményen elítéli Mackot. A bajor és orosz seregekről csak röviden szól.

A III. fejezet a hadszínhelyet tárgyalja.

A IV. fejezet a haditerveket és az előkészületeket ismerteti. Míg a francziáknál minden Napoleon agyából ered, ki hadművelleti eszméjét világos egyszerűséggel alkotja meg s mindvégig kitart mellette és csak a végrehajtás módjával simul a váltakozó helyzethez, addig az osztrákoknál sokan készítenek nagyszabású hadművelleti terveket (még az oroszok is beleszólnak), azonban világos szándék és akarat nélkül. A németországi osztrák hadak vezetőségének külön fejezetet szentel az író. Ebben kiméletlenül leszólja Mackot: képességnélkülinek, ostobának, önhittnek, felületesnek, könnyelműnek, hiszékenynek, beteges strébernek, intrikusnak, képmutatónak, önzőnek és optimisztikusnak mondja és bizonyítja. A hadsereg szomorú végét egyedül Mack okozta. Mintha kissé túlzásba esett volna a szerző. Ha mind igaz is, mit jelleméről mond, nem foghat rá sem tudatos helytelenségeket, sem rosszakaratot. Nem kellett volna minduntalan Mackot hibáztatnia. A baj az volt, hogy az ily jellemű embert tettek vezérré, kit jól ismerhettek működése nyomán.

A VI. fejezet tárgya: az osztrákok menete az Illerhez. Azt mondja

a szerző, hogy a Mack-féle fölvonulás kigunyolása minden katonai rendnek. A VII. fejezetben a «nagy hadsereg»-nek menetét a Rajnához érdekes és tanulságos új megvilágításban mutatja be, a mennyiben a nagy menet eddig megcsodált gyorsaságának oka nem annyira azon óhaj következménye volt, hogy minél előbb megkezdődjenek a hadműveletek, hanem inkább ezen első nagy hadseregnél első ízben alkalmazott rendszeres harácsolás útján való élelmezés. Ez volt oka a Rajnán történt igen széles fölvonulásnak (mit eddig úgy magyaráztak, hogy Napoleon bizonytalanságban akarta tartani az osztrákokat), és ez volt oka a szándékoltnál korábbi átkelésnek is.

A VIII. fejezet szerint Napoleon a legnagyobb nyugalommal nézte az osztrákok előrerohanását. Nem engedte magát hasonló hibára csábíttatni: fölkészületlenül neki rohanni. Az egész erőnek előbb együtt kell lennie. Nála a gyorsaság nem a hadsereg fejletlen, apródonkénti előresietése, nem is a gyülekezés messze elől, mint Macknál hanem... a gyülekezett hadseregnek újból megfontolt és rendezett... gyors előremozgása. Itt és a következő fejezetben véglegesen megállapítja, hogy Muratnak nem volt feladata tüntetni a Fekete erdőn át.

A IX. fejezet a nagy hadsereg előmenete a Neckarig.

Az operatív legérdekesebb ezután következő eseményeknek majdnem minden egyes napját külön-külön fejezetben tárgyalja a szerző és pedig külön a francziák és külön az osztrákok szempontjából. Röviden összefoglalva kiemeljük a következőket: a háború megkezdésének egyedüli okos módja a legtökéletesebb rajtaütés, Mack folytonosan változó számos elhatározása, egymásra tóduló intézkedései, a melyekben szinte kéjeleg, — az osztrákok minduntalan változó hadrendje, — az osztrák sereg ellentálló képességének nagy arányú csökkenése, — a fővezérnek befolyása alvezéreinek szellemére, működésére, sőt még képességére is, — az osztrákok ide-oda meneteléséből származó nagy veszteségek.

Ulm kapitulációját a XVII. fejezet tárgyalja. A XVIII. fejezet Werneck elfogásáról és Ferdinánd főherczeg üldözéséről szól. Kiemeli Murat tűzharczban képzett lovasságának szerepét az üldözésben. Az Ulm átadását tárgyaló fejezetben azt mondja a szerző, hogy ez a kapitulatio, nem pedig a hadsereg tönkremenése rendítette meg Mack állását.

Az események tárgyalását a XX. fejezet zárja be: a francia sereg gyülekezésével és Bécsbe menetével. Napoleon nem áll meg, hanem gyorsan intézi a további teendőket.

A XXI. fejezetben érdekes tanulságokat és javaslatokat találunk

az élelmezésre és a vonatra nézve. Főleg vezérkari tiszteknek és hadbiztosok számára érdekes.

Az utolsó fejezetben a szerző három tanulságot tárgyal: első a politikai, a második a katonai vezetők elhatározására szorítkozik, az utolsó pedig a trónörökösnek emberismeretre való nevelésére vonatkozik.

BURZA KÁROLY
alezredes.

I. Mátyás hadügyi politikája. Irta: *Tóth Zoltán.* Hollós Mátyás, a nagy nemzeti király hadügyi politikáját, hadserege szervezetét s a harcaiban megnyilvánuló elveket tárgyalja Tóth Zoltán fenti című doktori értekezésében. Tóth Zoltán a meglevő Mátyás életrajz mellett sem végeztet fölösleges munkát; az Országos és múzeumi levéltárak adatai több eddig feldolgozatlan adatot szolgáltatottak számára.

Bevezetőleg összefoglalja Magyarország hadi feladatait Mátyás korában; felsorolja röviden Mátyás politikai actióit a török ellen, majd a csehek, lengyelek, a brandenburgi választó és a német császár elleni vállalatait, arra a megállapodásra jutva, hogy Magyarország a Mátyás uralma alatt eltöltött 32 esztendő alatt Velenczét kivéve minden szomszédjával összemérte fegyverét és oly félelmes hadi fölényre tett szert a saját erejéből, a milyen a vezérek kora óta egyszer sem volt. Ezután a hadsereg alkotó részeinek tárgyalására tér át. Mátyás trónraléptekor a hadsereget a banderiumok, a portális katonaság, a városi segédcapatok és a fogadott zsoldosereg alkották. A banderialis rendszer jelentőségét Mátyás, noha az nem felelt meg mindenben céljainak, eleinte változtatás nélkül fenntartotta s csak később tette másodrendűvé. A banderiumok a nehéz fegyvernem képviselték a könnyű fegyverzetű telekkatonasággal szemben. Mátyás a könnyű fegyverzetű huszárságot nagyrabecsülte; ez a fegyvernem az, mely egyenes őse mai könnyű lovasságunknak. A magyar elem, noha tömörítve volt gyalog hadosztályba is, nem szívesen teljesített gyalogos szolgálatot. A városi lakosság hadigépet, zsoldost és pénzt szolgáltatott, az ellenséges területeken a kémszolgálatot végezte, de katonáskodni nem nagyon szeretett. Mindezeknél sokkal jelentősebb volt a gyalogos fekete sereg, mely zsoldért szolgált. Idegen nemzeti-ségű elemekből állott és ez a jellege nem is változott meg, mert kiegészítésére is csehek és lengyelekből toboroztatott a király. Barbár szerepe volt Mátyás seregében a ráczlovasságnak: zsoldot u. i. nem fizetett nekik a király, hanem minden levágott fejért egy arany járt nekik; természetes, hogy ez a jutalom nagyon ösztönözte az amúgy is vad népet az öldöklésre.

A hadseregben mindig voltak mesteremberek, a kik az esetleg megrongálódott hadi eszközöket megjavították, hidat vertek, vagy erődöket hevenyésztek. A katonaság zsoldjáról is van szó a dolgozatban. A zsoldot általában negyedévenként kapta a katona, de van példa két havi, sőt rövidebb időre szóló zsoldról is; a lovas három forintot kapott havonként, a gyalogos körülbelül ennek felét; a zsoldfizetés posztóban is történt. A fizetés helye a magyar katonák részére rendszeren a lakóhelyhez legközelebb eső adóhivatal volt; maga a király nem szívesen foglalkozott zsoldfizetésekkel. Az élelmezés Mátyás seregében kitünő volt, úgy hogy a magyar katona külföldön gyakran jobban élt, mint az ellenfél a maga hazájában. Az élelmiszerek megsabott ára volt; bort sokat szállítottak a sereg után, mert e nélkül nehezen ment a harcz. A Villani által említett szárított marhahús conserv ekkor is általános használatnak örvendett. Mátyás seregének az ellenséggel szemben való viselkedése nem dicséretreméltó; pusztított, a hol csak tehetette és erről a gyengéjéről seregének a király is tudomással bírt.

Legértékesebb részlete a dolgozatnak az, a hol a tisztai rangsor összeállítását adja az értekező. Tárgyalását kiterjeszti a *capitaneus*, *belliductor*, *magister rotarum*, *sollicitator* és *levator* fogalmak lehető megállapítására. A capitaneust említik a király összes katonai tárgyú parancsai, de a szóban kifejezett fogalom jelentése nem oly éles, hogy pontosan körülírható lenne. A capitaneus egy-egy független és önálló működési körrel rendelkező sereg vezére; néha megesik, hogy egy jelző a capitaneus szerepét közelebről is meghatározza: pl. *campestralis capitaneus*. A *campestralis capitaneus* funkciója tisztán katonai, vagyis a *campestralis capitaneus* hivatásos katona. Ezzel szemben a megyei banderiumok vezére, (rendszen a politikai szerepű *comes*) továbbá Erdély és Szlavonia haderejének vezérei is (a kik pedig politikai méltóságok viselői) szintén *capitaneus* névvel fordulnak elő. A *belliductor* szintén egy egységes csapatot vezényelt, de már egy nagyobb egység keretén belül. Értekező véleménye szerint a *belliductor*t valószínűleg «főtisztas hadnagy»-nak nevezték magyarul. A mai értelemben vett századok vezetőit szintén kapitánynak hívták, rangban azonban úgy állott a *campestralis capitaneushoz*, mint a mai kapitány a tábornokhoz. A rotamester rangja úgylátszik magasabb volt a lovassági vagy gyalogsági kapitánynál, tán a mai osztály (zászlóalj) parancsnokkal egyenértékű. A *sollicitatorok* és *levatorok* élelmezési tisztak voltak, rangjuk azonban nem tudható. Különben a rangfokozat ekkor még nem volt oly élesen kifejlődve és termi-

nálva, mint manapság. A főtisztek kezében nagy hatalom volt letéve, így a tulajdonképpeni hadüzenetet általánosan nem a király, hanem a hadvezér szokta elküldeni az ellenségnek. Ezeknek elmondása után találunk még néhány általános elvet Mátyás hadakozásaiból, így pl. a döntő csaták kerülését. Taktika tekintetében a lassú és óvatos olasz és a gyors, de sokat kockáztató francia taktika közt a középúton járt Mátyás. Szívesen látta a végvárak keletkezését és nagy mértékben gondoskodott róluk. A végvárak a török betörés megakadályozására épültek. Az értekezés vége a harcztéren működő hadsereget mutatja be.

Végig olvasva a 62 lap terjedelmű dolgozatot, az a meggyőződésünk támad, hogy katonák számára nemcsak érdekes, hanem tanulságos olvasmányul is szolgál Tóth Zoltán értekezése. (Nyomtatta: «Élet» irod. és nyomd. részv. társ. Budapest. 1912.)

*

Persián Kálmán dr.: Kővár krónikája című egy ív terjedelmű dolgozatában rövid vonással, népszerű modorban Kővár történetéről értekezik. A vár történetére 1367-ből van az első adata. Végig vezeti a vár krónikáját 1713-ig, mikor Rabutin a levegőbe röpitette. Értékes a dolgozat végén adott irodalom, mely megjelöli a Kővárra vonatkozó adatok ismert összes forrásait. (Szent Bonaventura könyvnyomda nyomása. Kolozsvár, 1912.)

*

ZSINKA FERENCZ.

1813—1815. Österreich in den Befreiungskriegen. Woinovich Emil cs. és kir. gyalogsági tábornok, valóságos belső titkos tanácsos, a cs. és kir. hadilevéltár igazgatója stb. vezetése alatt és Veltzé Alajos őrnagy szerkesztésében megjelenő munka az 1813—15. években az osztrák-magyar csapatok által véghezvitt hadieseményeket tárja elénk tíz füzetre terjedő munka keretében. A képekkel ellátott füzetek czélja, széles körben ismertté tenni mondott évek hadieseményeit, kiemelve mindenkor az egyesek és az osztrák-magyar csapatok által véghezvitt tetteket.

Eddigelé megjelentek:

I. kötet «Metternich politikája». Tartalma: Ausztria helyzete a schönbrunni béke után, Franciaország szövetekezése Ausztriával, Ausztria és a külföld, az 1812. évi hadjárat, Ausztria közvetítései, az 1813. évi tavaszi hadjárat és a fegyverszünet, a reichenbachi egyezmény, a prágai kongresszus és Ausztria hadikészülődései. Melléklet: az európai államok 1813 elején való alakulásának térképe.

II. kötet. Címe: A drezdai napok. Tárgyalás alá kerülnek: az ellenfelek hadereje, az osztrák-magyar csapatok állapota, belélete, szelleme, a tisztikar, a vezérkar, a seregtettek összeállítása stb. Hosszasabban foglalkozik a szerző a fővezérlet kérdésével, majd megismerteti azokat, kik döntő, vezérlő és intéző szerepet játszottak a hadjáratban. Vonzóan és érdekesen írott a drezdai csata, a melyben *a magyar csapatok és magyar katonák vitézi tetteit is megfelelőleg kiemelik.* A függelék a szövetséges seregek hadrendjét mutatja (152 gyalog zászlóaljból és 124 lovas századból 23 zászlóalj és 42 lovas század volt magyar).

III. kötet. A kulmi, lipcsei és hanauai csaták. Miként a II. kötet, úgy ez is könnyen érthető módon írja le e csaták lefolyását és a benne résztvett csapatok kiválóbb haditetteit. *Magyar vonatkozású képei* a következők: Marosnémeti és nádaskai Gyulai Ignác gróf tábornoszernagy és Rétsei Rétsey Ádám ezredes arczképe, valamint az 1. huszárezred rohama Paunsdorfnál 1813 október 18-án. A függelékben a nevezetesebb tábornokok életrajzát olvassuk. A csatákra vonatkozó térképek kissé homályosak, a minék következtében a csapatokat alig vehetjük észre. Ez hiba, mivel a katona mesterségét kevésbé értő polgári olvasóközönség aligha igazodik el a térképeken.

A IV-ik kötetben Holtz György báró ezredes a Hiller báró tábornoszernagy vezette azon 35,000 emberből és 120 ágyuból álló hadsereg eseményeit ismerteti, a mely Krajnában, Karinthiában és Felső-Olaszországban harezolt a francziák ellenében 1813. és 1814-ben, s a melynek kötelékébe a következő magyar csapatok tartoztak: *a 2. székely (ma 6.), a 2. oláh (ma 50.), és a pétervárad határőrezred (ma 70.), a 39. és 52. sorgyalozezred, a 31., 48., 51. és 52. gyalozezredek gránátosaiból alakított zászlóaljok, valamint a Frimont, Stipsics és Radetzky huszárok.*

Az V. kötetben lovag Hoen Miksa ezredes a főszeregnek 1814-ben végrehajtott hadműveleteit tárja elének húsz fejezetben.

A még hátralevő öt kötet legközelebb még ez évben jelenik meg *A. Edlinger's Verlag* (Wien und Leipzig) kiadásában. Áruk egyenként 2 K 40 f.

*

Briefe des Feldmarschalls Fürsten Schwarzenberg an seine Frau 1799—1816.

Schwarzenberg herczeg tábornagnak 1799—1816-ig feleségéhez intézett és eddigelé a worleki herczegi családi levéltárban féltékenyen őrzött leveleinek gyűjteménye. Ausztria újkori történelmének megírá-

sása alakult társaság megbízásából sajtó alá rendezte J. F. Novák. Kiadta Gerlach és Wiedling, Wien, 1913. Ára 24 K.

A lipcei csata százéves fordulója alkalmából főként azokat a leveleket adják közre, melyek Schwarzenbergnek jellemzésére nézve tartalmazznak értékes adatokat. Kútforrás a XIX. századi napoleoni hadjáratokra nézve; különösen azért fontosak e levelek, mivel a helyszínén, az események után azonnal és ezeknek behatása alatt, mesterkéletlenül (sok esetben egy bizonyos naivitással!) irattak. A németül és francziául írott levelekben Schwarzenberg őszintén kitérja lelkét és híven beszámol az eseményekről, elmondja bánatát, gondjait, terveit és szándékait. Az 1813—15. évi főlzabeditó háborukra nézve rövid időn belül ez már a második kiadványa az elől megnevezett osztrák társulatnak, a mely úgy látszik nemcsak fölfogni akarja a Schwarzenberget ért vágásokat, hanem végre vissza is óhajt vágni azoknak, kik eddigelé elfogultan gáncsolni tudták csak a szövetséges seregek vezérét. Hadi történelmünkre nézve főként az *1812. évi hadjáratból írott levelek birtak fontossággal és szolgáltatnak becses adatokat a magyar csapatok szereplésének elbírálására nézve.*

Suplement zu den Mittheilungen des k. u. k. Kriegsarchivs. Szerkeszti a cs. és k. hadilevéltár igazgatósága. Geschichte der k. u. k. Wehrmacht. Die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts. Irta: Wrede Alfonz báró őrnagy.

III. Band. 1. Hälfte. Wien, 1901. Folytatása az 1898-ban megjelent nagy munkának (az első két kötet ismertetését lásd: Hadtörténelmi közlemények 1912 szeptemberi és decemberi füzetében). Miként az I. kötetben a gyalogság fejlődését stb. mutatta be a szerző, akként most ugyanazt teszi a lovassággal. Az 1—16. huszárezred történeteinel a következőkre terjeszkedik ki: az ezredek megalkulása és az ezt követő változások, kiegészítés, béke állomáshelyek, ezredtulajdonosok, ezredparancsnokok, a csatatereken elesett magasabb rendfokozatú tisztek, hadjáratok melyekben az ezred részt vett, a legénység megjutalmazására kiosztott vitézségi érmek száma hadjáratok szerint csoportosítottan és végül a ruházat.

III. Band. 2. Hälfte. Wien, 1901. Felozlatott lovas csapatok. Külön szakaszokba csoportosítottan felsorolja a szerző a sorhadi, az irreguláris, a különleges hadi és egyéb alakulásokat, a szabad és az önkéntes csapatokat, azután a törzscsapatokat, a kölesön vett ezredek (Mieth-Regimenter) és pedig oly módon, mint a hogy azt a felozlatott gyalog csapatoknál tette.

Mind a két kötethez különböző szempontok szerint összeállított tárgy- és névmutatók tartoznak. Pj.